

Izvodi

Definicija. Neka je funkcija f definisana i neprekidna u okolini tačke a .
Prvi izvod funkcije f u tački a je

$$f'(a) = \lim_{x \rightarrow a} \frac{f(x) - f(a)}{x - a}.$$

Prvi izvod funkcije f u tački x :

$$f'(x) = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{f(x + \Delta x) - f(x)}{\Delta x}.$$

Izvodi višeg reda funkcije f u tački x :

$$(f(x))^{(n)} = ((f(x))^{(n-1)})', \quad n \in \mathbb{N}, \quad (f(x))^{(0)} = f(x).$$

Pravila diferenciranja:

1. $(f(x) + g(x))' = f'(x) + g'(x);$
2. $(f(x)g(x))' = f'(x)g(x) + f(x)g'(x);$
3. $\left(\frac{f(x)}{g(x)}\right)' = \frac{f'(x)g(x) - f(x)g'(x)}{g^2(x)};$
4. $(f(g(x)))' = f'(g(x))g'(x).$

Lajbnicova formula (n -ti izvod proizvoda):

$$(f(x)g(x))^{(n)} = \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} f^{(k)}(x)g^{(n-k)}(x) = \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} f^{(n-k)}(x)g^{(k)}(x).$$

Izvod inverzne funkcije:

$$\left(f^{-1}(y)\right)' = \frac{1}{f'(x)}.$$

Logaritamski izvod funkcije $f(x) = \varphi(x)^{\psi(x)}$:

$$\log f(x) = \log \varphi(x)^{\psi(x)} = \psi(x) \log \varphi(x)$$

$$(\log f(x))' = (\psi(x) \log \varphi(x))'$$

$$\frac{1}{f(x)} f'(x) = \psi'(x) \log \varphi(x) + \psi(x) \frac{1}{\varphi(x)} \varphi'(x)$$

$$f'(x) = \varphi(x)^{\psi(x)} \left(\psi'(x) \log \varphi(x) + \frac{\psi(x)}{\varphi(x)} \varphi'(x) \right).$$

Izvodi parametarski definisane funkcije $\begin{cases} x = \varphi(t), \\ y = \psi(t) \end{cases}$:

$$y'_x = \frac{dy}{dx} = \frac{\frac{d\psi}{dt}}{\frac{d\varphi}{dt}} = \frac{\psi'_t(t)}{\varphi'_t(t)} = \frac{\dot{\psi}(t)}{\dot{\varphi}(t)},$$

$$\begin{aligned} y''_x &= \frac{d}{dx} \left(\frac{dy}{dx} \right) = \frac{d}{dx} \left(\frac{\psi'_t(t)}{\varphi'_t(t)} \right) = \frac{d}{dt} \left(\frac{\psi'_t(t)}{\varphi'_t(t)} \right) \frac{dt}{dx} = \frac{d}{dt} \left(\frac{\psi'_t(t)}{\varphi'_t(t)} \right) \frac{1}{\frac{dx}{dt}} \\ &= \frac{\psi''(t)\varphi'(t) - \psi'(t)\varphi''(t)}{(\varphi'(t))^3} = \frac{\ddot{\psi}(t)\dot{\varphi}(t) - \dot{\psi}(t)\ddot{\varphi}(t)}{(\dot{\varphi}(t))^3}. \end{aligned}$$

Diferencijal:

$$df(x) = f'(x)dx, \quad d^n f(x) = f^{(n)}(x)dx^n, \quad n \in \mathbb{N}.$$

Napomena. U celokupnom izlaganju podrazumeva se $\log = \log_e$.

Tablica izvoda:

$$\begin{array}{ll}
(x^n)' = nx^{n-1}; & (\arcsin x)' = \frac{1}{\sqrt{1-x^2}}; \\
(e^x)' = e^x; & (\arccos x)' = -\frac{1}{\sqrt{1-x^2}}; \\
(a^x)' = a^x \log a; & (\arctan x)' = \frac{1}{1+x^2}; \\
(\log x)' = \frac{1}{x}; & (\operatorname{arccot} x)' = -\frac{1}{1+x^2}; \\
(\sin x)' = \cos x; & (\sinh x)' = \cosh x; \\
(\cos x)' = -\sin x; & (\cosh x)' = \sinh x; \\
(\tan x)' = \frac{1}{\cos^2 x}; & (\tanh x)' = \frac{1}{\cosh^2 x}; \\
(\cot x)' = -\frac{1}{\sin^2 x}; & (\coth x)' = -\frac{1}{\sinh^2 x}.
\end{array}$$

Zadaci

1. Po definiciji odrediti $f'(1)$ ako je:

$$\textbf{a)} \quad f(x) = \sqrt{x} + 2; \quad \textbf{b)} \quad f(x) = \sin x; \quad \textbf{c)} \quad f(x) = e^x.$$

Rešenje: **a)** Kako je $f(1) = 3$, to je

$$\begin{aligned}
f'(1) &= \lim_{x \rightarrow 1} \frac{f(x) - f(1)}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{\sqrt{x} - 1}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{\sqrt{x} - 1}{x - 1} \cdot \frac{\sqrt{x} + 1}{\sqrt{x} + 1} \\
&= \lim_{x \rightarrow 1} \frac{x - 1}{(x - 1)(\sqrt{x} + 1)} = \frac{1}{2}.
\end{aligned}$$

b) Slično određujemo

$$\begin{aligned}
 f'(1) &= \lim_{x \rightarrow 1} \frac{f(x) - f(1)}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{\sin x - \sin 1}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{\sin(x - 1 + 1) - \sin 1}{x - 1} \\
 &= \lim_{x \rightarrow 1} \frac{\sin(x - 1) \cos 1 + \cos(x - 1) \sin 1 - \sin 1}{x - 1} \\
 &= \lim_{x \rightarrow 1} \left(\frac{\sin(x - 1)}{x - 1} \cos 1 + \frac{\cos(x - 1) - 1}{x - 1} \sin 1 \right) \\
 &= \lim_{x \rightarrow 1} \left(\frac{\sin(x - 1)}{x - 1} \cos 1 - \frac{1 - \cos(x - 1)}{(x - 1)^2} (x - 1) \sin 1 \right).
 \end{aligned}$$

Kako je

$$\lim_{x \rightarrow 1} \frac{\sin(x - 1)}{x - 1} = 1, \quad \lim_{x \rightarrow 1} \frac{1 - \cos(x - 1)}{(x - 1)^2} = \frac{1}{2}, \quad \lim_{x \rightarrow 1} (x - 1) = 0,$$

dobija se

$$f'(1) = \cos 1.$$

c) S obzirom na poznatu graničnu vrednost

$$\lim_{x \rightarrow 1} \frac{e^{x-1} - 1}{x - 1} = \log e = 1,$$

važi sledeće:

$$f'(1) = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{f(x) - f(1)}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{e^x - e}{x - 1} = \lim_{x \rightarrow 1} \frac{e(e^{x-1} - 1)}{x - 1} = e.$$

2. Odrediti izводе sledećih eksplicitno zadatih funkcija:

$$\text{a) } y = \cos \pi x \sqrt{1 + \sin^2 \pi x}; \quad \text{b) } y = \frac{\sin(\log x) + \cos(\log x)}{x};$$

$$\text{c) } y = \arctan \frac{e^{2x} - 1}{e^{2x} + 1}; \quad \text{d) } y = \frac{e^{\sin x} + e^{\cos x}}{\sin x - \cos x}$$

$$\text{e) } y = \log(\log(xe^x)); \quad \text{f) } y = \log(\cos x + \sqrt{\cos^2 x + 1});$$

$$\text{g) } y = \log \frac{\sin x + \cos x}{\sin x - \cos x}; \quad \text{h) } y = \arcsin \sqrt[3]{1 - x^2}.$$

Rešenje: a) Najpre koristimo pravilo za izvod proizvoda, a zatim za izvod složene funkcije:

$$\begin{aligned}
 y' &= \left(\cos \pi x \sqrt{1 + \sin^2 \pi x} \right)' \\
 &= (\cos \pi x)' \sqrt{1 + \sin^2 \pi x} + \cos \pi x \left(\sqrt{1 + \sin^2 \pi x} \right)' \\
 &= -\pi \sin \pi x \sqrt{1 + \sin^2 \pi x} + \cos \pi x \frac{1}{2\sqrt{1 + \sin^2 \pi x}} (1 + \sin^2 \pi x)' \\
 &= -\pi \sin \pi x \sqrt{1 + \sin^2 \pi x} + \cos \pi x \frac{1}{2\sqrt{1 + \sin^2 \pi x}} 2\pi \sin \pi x \cos \pi x \\
 &= \frac{-\pi \sin \pi x (1 + \sin^2 \pi x - \cos^2 \pi x)}{\sqrt{1 + \sin^2 \pi x}} = \frac{-2\pi \sin^3 \pi x}{\sqrt{1 + \sin^2 \pi x}}.
 \end{aligned}$$

b) Za određivanje izvoda primenjujemo pravilo za izvod količnika, a posle toga pravilo za izvod zbira i izvod složene funkcije:

$$\begin{aligned}
 y' &= \left(\frac{\sin(\log x) + \cos(\log x)}{x} \right)' \\
 &= \frac{(\sin(\log x) + \cos(\log x))' x - (\sin(\log x) + \cos(\log x)) (x)'}{x^2} \\
 &= \frac{(\cos(\log x)(\log x)' - \sin(\log x)(\log x)') x - (\sin(\log x) + \cos(\log x))}{x^2} \\
 &= \frac{\left(\cos(\log x) \frac{1}{x} - \sin(\log x) \frac{1}{x} \right) x - (\sin(\log x) + \cos(\log x))}{x^2} \\
 &= \frac{\cos(\log x) - \sin(\log x) - \sin(\log x) - \cos(\log x)}{x^2} = \frac{-2 \sin(\log x)}{x^2}.
 \end{aligned}$$

c) U ovom slučaju najpre primenjujemo pravilo za izvod složene funkcije, a zatim za izvod količnika, zbira i ponovo složene funkcije:

$$\begin{aligned}
 y' &= \left(\arctan \frac{e^{2x} - 1}{e^{2x} + 1} \right)' = \frac{1}{1 + \left(\frac{e^{2x} - 1}{e^{2x} + 1} \right)^2} \left(\frac{e^{2x} - 1}{e^{2x} + 1} \right)' \\
 &= \frac{(e^{2x} + 1)^2}{(e^{2x} + 1)^2 + (e^{2x} - 1)^2} \frac{(e^{2x} - 1)'(e^{2x} + 1) - (e^{2x} - 1)(e^{2x} + 1)'}{(e^{2x} + 1)^2}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
&= \frac{2e^{2x}(e^{2x} + 1) - (e^{2x} - 1)2e^{2x}}{e^{4x} + 2e^{2x} + 1 + e^{4x} - 2e^{2x} + 1} = \frac{2e^{2x}(e^{2x} + 1 - e^{2x} + 1)}{2(e^{4x} + 1)} \\
&= \frac{2e^{2x}}{e^{4x} + 1}.
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{d) } y' &= \left(\frac{e^{\sin x} + e^{\cos x}}{\sin x - \cos x} \right)' \\
&= \frac{(e^{\sin x} + e^{\cos x})'(\sin x - \cos x) - (e^{\sin x} + e^{\cos x})(\sin x - \cos x)'}{(\sin x - \cos x)^2} \\
&= \frac{(e^{\sin x} \cos x + e^{\cos x}(-\sin x))(\sin x - \cos x) - (e^{\sin x} + e^{\cos x})(\cos x + \sin x)}{(\sin x - \cos x)^2} \\
&= \frac{(e^{\sin x} + e^{\cos x})(\sin x \cos x - \cos x - \sin x) - (\cos^2 x e^{\sin x} + \sin^2 x e^{\cos x})}{(\sin x - \cos x)^2} \\
&= \frac{\cos x e^{\sin x} - \sin x e^{\cos x}}{\sin x - \cos x} - \frac{(\sin x + \cos x)(e^{\sin x} + e^{\cos x})}{(\sin x - \cos x)^2}.
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{e) } y' &= (\log(\log(xe^x)))' = \frac{1}{\log(xe^x)} (\log(xe^x))' = \frac{1}{\log(xe^x)} \frac{1}{xe^x} (xe^x)' \\
&= \frac{1}{\log(xe^x)} \frac{1}{xe^x} (e^x + xe^x) = \frac{1+x}{x \log(xe^x)}.
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{f) } y' &= \left(\log(\cos x + \sqrt{\cos^2 x + 1}) \right)' \\
&= \frac{1}{\cos x + \sqrt{\cos^2 x + 1}} (\cos x + \sqrt{\cos^2 x + 1})' \\
&= \frac{1}{\cos x + \sqrt{\cos^2 x + 1}} \left(-\sin x + \frac{1}{2\sqrt{\cos^2 x + 1}} (\cos^2 x + 1)' \right) \\
&= \frac{1}{\cos x + \sqrt{\cos^2 x + 1}} \left(-\sin x + \frac{1}{2\sqrt{\cos^2 x + 1}} (-2 \sin x \cos x) \right) \\
&= \frac{1}{\cos x + \sqrt{\cos^2 x + 1}} \frac{-\sin x \sqrt{\cos^2 x + 1} - \sin x \cos x}{\sqrt{\cos^2 x + 1}}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
&= \frac{1}{\cos x + \sqrt{\cos^2 x + 1}} \cdot \frac{-\sin x \left(\sqrt{\cos^2 x + 1} + \cos x \right)}{\sqrt{\cos^2 x + 1}} \\
&= -\frac{\sin x}{\sqrt{\cos^2 x + 1}}.
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{g)} \quad y' &= \left(\log \frac{\sin x + \cos x}{\sin x - \cos x} \right)' = (\log(\sin x + \cos x) - \log(\sin x - \cos x))' \\
&= \frac{1}{\sin x + \cos x} (\cos x - \sin x) - \frac{1}{\sin x - \cos x} (\cos x + \sin x) \\
&= \frac{-(\cos x - \sin x)^2 - (\sin x + \cos x)^2}{(\sin x + \cos x)(\sin x - \cos x)} \\
&= \frac{-\cos^2 x + 2 \sin x \cos x - \sin^2 x - \sin^2 x - 2 \sin x \cos x - \cos^2 x}{\sin^2 x - \cos^2 x} \\
&= \frac{-2(\sin^2 x + \cos^2 x)}{-\cos 2x} = \frac{2}{\cos 2x}.
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{h)} \quad y' &= \left(\arcsin \sqrt[3]{1 - x^2} \right)' = \frac{1}{\sqrt{1 - \left(\sqrt[3]{1 - x^2} \right)^2}} \left(\sqrt[3]{1 - x^2} \right)' \\
&= \frac{1}{\sqrt{1 - \sqrt[3]{(1 - x^2)^2}}} \cdot \frac{1}{3 \sqrt[3]{(1 - x^2)^2}} (-2x) \\
&= \frac{-2x}{3 \sqrt[3]{(1 - x^2)^2} \sqrt{1 - \sqrt[3]{(1 - x^2)^2}}}.
\end{aligned}$$

3. Odrediti izhode sledećih implicitno zadatih funkcija:

$$\text{a)} \quad xy + \arctan y = x; \quad \text{b)} \quad \cos(x + y) + \sin(1 + xy) = \frac{y}{x};$$

$$\text{c)} \quad e^{\cos y} = \log(x^2 + y^2); \quad \text{d)} \quad \tan(xy) = \arctan(x + y);$$

$$\text{e)} \quad (x + y)^2 = \cos(xy); \quad \text{f)} \quad xy - \log(x + y) = 0;$$

$$\text{g)} \quad \frac{xy + x + y}{y - x} = \sqrt{1 + \frac{y}{x}}; \quad \text{h)} \quad x^y = y^x.$$

Rešenje: a) Imajući u vidu da je y zavisno promenljiva, tj. funkcija nezavisno promenljive x , tražimo izvod leve i desne strane jednakosti i dobijamo:

$$(xy + \arctan y)' = (x)',$$

$$(xy)' + (\arctan y)' = 1,$$

$$y + xy' + \frac{1}{1+y^2} y' = 1.$$

Rešavanjem dobijene jednačine po y' imamo:

$$(y + xy')(1 + y^2) + y' = 1 + y^2,$$

$$(x(1 + y^2) + 1) y' = (1 + y^2)(1 - y)$$

$$y' = \frac{(1 + y^2)(1 - y)}{x(1 + y^2) + 1}.$$

b) Opisanim postupkom dobijamo y' kroz sledeći niz jednakosti:

$$(\cos(x + y) + \sin(1 + xy))' = \left(\frac{y}{x}\right)',$$

$$-\sin(x + y)(x + y)' + \cos(1 + xy)(1 + xy)' = \frac{y'x - y}{x^2},$$

$$-\sin(x + y)(1 + y') + \cos(1 + xy)(y + xy') = \frac{xy' - y}{x^2},$$

$$-x^2 \sin(x + y)(1 + y') + x^2 \cos(1 + xy)(y + xy') = xy' - y,$$

$$(x^3 \cos(1 + xy) - x^2 \sin(x + y) - x) y' = x^2 \sin(x + y) - x^2 y \cos(1 + xy) - y.$$

Konačno je
$$y' = \frac{x^2 \sin(x + y) - x^2 y \cos(1 + xy) - y}{x^3 \cos(1 + xy) - x^2 \sin(x + y) - x}.$$

c)

$$e^{\cos y} = \log(x^2 + y^2),$$

$$(e^{\cos y})' = (\log(x^2 + y^2))',$$

$$e^{\cos y}(\cos y)' = \frac{1}{x^2 + y^2} (x^2 + y^2)',$$

$$\begin{aligned}
e^{\cos y}(-\sin y)y' &= \frac{1}{x^2 + y^2}(2x + 2yy'), \\
-(x^2 + y^2)\sin y e^{\cos y}y' &= 2x + 2yy', \\
-(2y + (x^2 + y^2)\sin y e^{\cos y})y' &= 2x, \\
y' &= -\frac{2x}{2y + (x^2 + y^2)\sin y e^{\cos y}}.
\end{aligned}$$

d)

$$\begin{aligned}
\tan(xy) &= \arctan(x + y), \\
(\tan(xy))' &= (\arctan(x + y))', \\
\frac{1}{\cos^2(xy)}(y + xy') &= \frac{1}{1 + (x + y)^2}(1 + y'), \\
(1 + (x + y)^2)(y + xy') &= \cos^2(xy)(1 + y'), \\
(x(1 + (x + y)^2) - \cos^2(xy))y' &= \cos^2(xy) - y(1 + (x + y)^2), \\
y' &= \frac{\cos^2(xy) - y(1 + (x + y)^2)}{x(1 + (x + y)^2) - \cos^2(xy)}.
\end{aligned}$$

e)

$$\begin{aligned}
(x + y)^2 &= \cos(xy), \\
((x + y)^2)' &= (\cos(xy))', \\
2(x + y)(1 + y') &= -\sin(xy)(y + xy'), \\
(2(x + y) + x \sin(xy))y' &= -2(x + y) - y \sin(xy), \\
y' &= -\frac{2(x + y) + y \sin(xy)}{2(x + y) + x \sin(xy)}.
\end{aligned}$$

f)

$$\begin{aligned}
xy - \log(x + y) &= 0, \\
(xy - \log(x + y))' &= 0, \\
y + xy' - \frac{1}{x + y}(1 + y') &= 0, \\
(x + y)(y + xy') - (1 + y') &= 0,
\end{aligned}$$

$$(x(x+y)-1)y' = 1 - y(x+y),$$

$$y' = \frac{1 - y(x+y)}{x(x+y)-1}.$$

g)

$$\frac{xy+x+y}{y-x} = \sqrt{1+\frac{y}{x}},$$

$$\left(\frac{xy+x+y}{y-x}\right)' = \left(\sqrt{1+\frac{y}{x}}\right)',$$

$$\frac{(y+xy'+1+y')(y-x) - (xy+x+y)(y'-1)}{(y-x)^2} = \frac{1}{2\sqrt{\frac{x+y}{x}}} \frac{y'x-y}{x^2},$$

$$\frac{(y^2+2y) - (x^2+2x)y'}{(y-x)^2} = \frac{1}{2}\sqrt{\frac{x}{x+y}} \frac{xy'-y}{x^2},$$

$$\left(\frac{1}{2x}\sqrt{\frac{x}{x+y}} + \frac{x(x+2)}{(y-x)^2}\right)y' = \frac{y(y+2)}{(y-x)^2} + \frac{y}{2x^2}\sqrt{\frac{x}{x+y}},$$

$$\left(x\sqrt{\frac{x}{x+y}} + \frac{2x^3(x+2)}{(y-x)^2}\right)y' = \frac{2x^2y(y+2)}{(y-x)^2} + y\sqrt{\frac{x}{x+y}}.$$

Konačno, dobijamo

$$y' = \frac{2x^2y(y+2) + y(y-x)^2\sqrt{\frac{x}{x+y}}}{x(y-x)^2\sqrt{\frac{x}{x+y}} + 2x^3(x+2)}.$$

h) Najpre logaritmujeemo, a zatim diferenciramo jednakost:

$$\log x^y = \log y^x,$$

$$y \log x = x \log y,$$

$$(y \log x)' = (x \log y)',$$

$$y' \log x + y \frac{1}{x} = \log y + x \frac{1}{y} y'.$$

Traženi izvod y' se dobija rešavanjem dobijene jednačine:

$$\begin{aligned} xyy' \log x + y^2 &= xy \log y + x^2 y', \\ (xy \log x - x^2)y' &= xy \log y - y^2, \\ y' &= \frac{y(x \log y - y)}{x(y \log x - x)}. \end{aligned}$$

4. Odrediti izvode sledećih funkcija:

$$\begin{aligned} \text{a)} \quad y &= x^{\log x}; & \text{b)} \quad y &= (\arctan x)^x; \\ \text{c)} \quad y &= \left(\frac{x^2}{x^2 + 1} \right)^{\tan x}; & \text{d)} \quad y &= (\sin x)^{1 + \cos^2 x}. \end{aligned}$$

Rešenje: a) Kako je funkcija zadata u obliku stepena u kome i osnova i izložilac zavise od nezavisno promenljive x , najpre logaritmujeemo jednakost i dobijamo

$$\log y = \log x^{\log x} = \log x \log x, \quad \text{tj.} \quad \log y = (\log x)^2.$$

Diferenciranje dobijene jednakosti daje:

$$\begin{aligned} (\log y)' &= ((\log x)^2)', \\ \frac{1}{y} y' &= 2 \log x \frac{1}{x}, \\ y' &= 2 \frac{y}{x} \log x, \\ y' &= 2x^{\log x - 1} \log x. \end{aligned}$$

b) Sličnim postupkom dobijamo:

$$\begin{aligned} y &= (\arctan x)^x, \\ \log y &= \log(\arctan x)^x = x \log(\arctan x), \\ (\log y)' &= (x \log(\arctan x))', \\ \frac{y'}{y} &= \log(\arctan x) + x \frac{1}{\arctan x} \frac{1}{1 + x^2}, \end{aligned}$$

$$y' = y \left(\log(\arctan x) + \frac{x}{\arctan x} \frac{1}{1+x^2} \right),$$

$$y' = (\arctan x)^{x-1} \left(\arctan x \log(\arctan x) + \frac{x}{1+x^2} \right).$$

c)
$$y = \left(\frac{x^2}{x^2+1} \right)^{\tan x},$$

$$\log y = \tan x \log \left(\frac{x^2}{x^2+1} \right),$$

$$(\log y)' = \left(\tan x \log \left(\frac{x^2}{x^2+1} \right) \right)',$$

$$\frac{y'}{y} = \frac{1}{\cos^2 x} \log \left(\frac{x^2}{x^2+1} \right) + \tan x \frac{x^2+1}{x^2} \frac{2x}{(x^2+1)^2},$$

$$\frac{y'}{y} = \frac{1}{\cos^2 x} \log \left(\frac{x^2}{x^2+1} \right) + \frac{2}{x(x^2+1)} \tan x,$$

$$y' = y \left(\frac{1}{\cos^2 x} \log \left(\frac{x^2}{x^2+1} \right) + \frac{2 \tan x}{x(x^2+1)} \right),$$

$$y' = \left(\frac{x^2}{x^2+1} \right)^{\tan x} \left(\frac{1}{\cos^2 x} \log \left(\frac{x^2}{x^2+1} \right) + \frac{2 \tan x}{x(x^2+1)} \right).$$

d)
$$y = (\sin x)^{1+\cos^2 x},$$

$$\log y = (1 + \cos^2 x) \log(\sin x),$$

$$(\log y)' = ((1 + \cos^2 x) \log(\sin x))',$$

$$\frac{y'}{y} = -2 \cos x \sin x \log(\sin x) + (1 + \cos^2 x) \frac{1}{\sin x} \cos x,$$

$$y' = y \left(-2 \sin x \cos x \log(\sin x) + (1 + \cos^2 x) \frac{\cos x}{\sin x} \right),$$

$$y' = \cos x (\sin x)^{\cos^2 x} (1 + \cos^2 x - 2 \sin^2 x \log(\sin x)).$$

5. Odrediti izvode sledećih parametarski zadatih funkcija:

$$\text{a)} \quad \begin{cases} x = te^t, \\ y = \arctan t; \end{cases} \quad \text{b)} \quad \begin{cases} x = \sqrt{t} \cos t, \\ y = \sqrt{t} \sin t; \end{cases}$$

$$\text{c)} \quad \begin{cases} x = t^3 + 1, \\ y = t^3 + t + 1; \end{cases} \quad \text{d)} \quad \begin{cases} x = t \log t, \\ y = \frac{\log t}{t}. \end{cases}$$

Rešenje: a) Kako je

$$\begin{aligned} x'(t) &= (te^t)' = e^t + te^t = (1+t)e^t, \\ y'(t) &= (\arctan t)' = \frac{1}{1+t^2}, \end{aligned}$$

to je

$$y'(x) = \frac{y'(t)}{x'(t)} = \frac{\frac{1}{1+t^2}}{(1+t)e^t} = \frac{e^{-t}}{1+t+t^2+t^3}.$$

$$\text{b)} \quad x = \sqrt{t} \cos t, \quad y = \sqrt{t} \sin t,$$

$$y'(x) = \frac{y'(t)}{x'(t)} = \frac{(\sqrt{t} \sin t)'}{(\sqrt{t} \cos t)'} = \frac{\frac{1}{2\sqrt{t}} \sin t + \sqrt{t} \cos t}{\frac{1}{2\sqrt{t}} \cos t - \sqrt{t} \sin t} = \frac{\sin t + 2t \cos t}{\cos t - 2t \sin t}.$$

$$\text{c)} \quad x = t^3 + 1, \quad y = t^3 + t + 1,$$

$$y'(x) = \frac{y'(t)}{x'(t)} = \frac{(t^3 + t + 1)'}{(t^3 + 1)'} = \frac{3t^2 + 1}{3t^2} = 1 + \frac{1}{3t^2}.$$

$$\text{d)} \quad x = t \log t, \quad y = \frac{\log t}{t},$$

$$y'(x) = \frac{y'(t)}{x'(t)} = \frac{\left(\frac{\log t}{t}\right)'}{(t \log t)'} = \frac{\frac{1}{t} \frac{t - \log t}{t^2}}{\log t + t \frac{1}{t}} = \frac{1 - \log t}{t^2(1 + \log t)}.$$

6. Odrediti vrednosti $y'(x)$ i $y'(x_0)$ ako je funkcija $y(x)$ zadata sa:

a) $y(x) = \arctan\left(\frac{\log x}{x}\right), \quad x_0 = \frac{1}{e};$

b) $xy - \sqrt{xy^2 + 6} = 0, \quad x_0 = 3, \quad y(x_0) = 1;$

c) $y = (2 + \cos x)^x, \quad x_0 = 0;$

d) $\begin{cases} x = t - \sin t, \\ y = 1 - \cos t, \end{cases} \quad x_0 = \pi, \quad y(x_0) = 2.$

Rešenje: a) Funkcija $y(x) = \arctan\left(\frac{\log x}{x}\right)$ je diferencijabilna na $(0, +\infty)$ i u svakoj tački tog intervala je

$$y'(x) = \frac{1 - \log x}{x^2 + \log^2 x}.$$

Za $x_0 = 1/e = e^{-1}$ važi

$$y'(x_0) = y'\left(\frac{1}{e}\right) = \frac{1 - \log e^{-1}}{e^{-2} + (\log e^{-1})^2} = \frac{1 - (-1)}{\frac{1}{e^2} + (-1)^2} = \frac{2e^2}{1 + e^2}.$$

b) Primenujući postupak za određivanje izvoda implicitno zadate funkcije opisan u zadatku 3. nalazimo izvod funkcije $y(x)$ u proizvoljnoj tački iz oblasti definisanosti:

$$y'(x) = \frac{y \left(y - 2\sqrt{xy^2 + 6} \right)}{2x \left(\sqrt{xy^2 + 6} - y \right)}.$$

Zato je

$$y'(x_0) = \frac{y(x_0) \left(y(x_0) - 2\sqrt{x_0 (y(x_0))^2 + 6} \right)}{2x_0 \left(\sqrt{x_0 y(x_0)^2 + 6} - y(x_0) \right)},$$

tj.,

$$y'(3) = \frac{1 \cdot \left(1 - 2\sqrt{3 \cdot 1^2 + 6} \right)}{2 \cdot 3 \left(\sqrt{3 \cdot 1^2 + 6} - 1 \right)} = -\frac{5}{12}.$$

c) Kao u zadatku 4., jednakost $y = (2 + \cos x)^x$ logaritmujeemo, a zatim diferenciramo:

$$\begin{aligned}\log y &= x \log(2 + \cos x), \\ \frac{y'}{y} &= \log(2 + \cos x) + x \frac{-\sin x}{2 + \cos x},\end{aligned}$$

odakle dobijamo

$$y'(x) = (2 + \cos x)^{x-1} ((2 + \cos x) \log(2 + \cos x) - x \sin x).$$

Specijalno,

$$y'(0) = (2 + \cos 0)^{-1} ((2 + \cos 0) \log(2 + \cos 0) - 0 \cdot \sin 0) = \log 3.$$

d) Izvod parametarski zadate funkcije $x = t - \sin t$, $y = 1 - \cos t$ u proizvoljnoj tački je

$$y'(x) = \frac{y'(t)}{x'(t)} = \frac{(1 - \cos t)'}{(t - \sin t)'} = \frac{\sin t}{1 - \cos t}.$$

Da bismo odredili vrednost parametra t_0 tako da je $x(t_0) = x_0$, $y(t_0) = y(x_0)$, rešavamo sistem jednačina

$$\begin{aligned}t - \sin t &= \pi, \\ 1 - \cos t &= 2.\end{aligned}$$

Iz druge jednačine zaključujemo da je $\cos t = -1$, tj. $t = \pi + 2k\pi$, $k \in \mathbb{Z}$. Zamenom u prvoj jednačini dobijamo

$$\pi + 2k\pi - \sin(\pi + 2k\pi) = \pi,$$

odakle je $2k\pi = 0$, tj. $k = 0$. Prema tome, $t_0 = \pi$, pa je

$$y'(x_0) = \frac{\sin t_0}{1 - \cos t_0} = 0.$$

7. Odrediti $y''(x)$ i $y''(0)$ ako je funkcija $y(x)$ zadata eksplicitno:

$$\text{a) } y = e^{\tan x} + \frac{1}{\cos x}; \quad \text{b) } y = \arctan \sqrt{\frac{1+x}{1-x}}.$$

Rešenje: a) $y = e^{\tan x} + \frac{1}{\cos x},$

$$y' = e^{\tan x} \frac{1}{\cos^2 x} - \frac{1}{\cos^2 x} (-\sin x) = \frac{e^{\tan x} + \sin x}{\cos^2 x},$$

$$\begin{aligned} y'' &= (y')' = \left(\frac{e^{\tan x} + \sin x}{\cos^2 x} \right)' \\ &= \frac{\left(e^{\tan x} \frac{1}{\cos^2 x} + \cos x \right) \cos^2 x - (e^{\tan x} + \sin x) (-2 \cos x \sin x)}{\cos^4 x} \\ &= \frac{e^{\tan x} + \cos^3 x + 2 \sin x \cos x e^{\tan x} + 2 \sin^2 x \cos x}{\cos^4 x} \\ &= \frac{e^{\tan x} (1 + 2 \sin x \cos x) + \cos x (\cos^2 x + 2 \sin^2 x)}{\cos^4 x} \\ &= \frac{e^{\tan x} (1 + \sin 2x) + \cos x (1 + \sin^2 x)}{\cos^4 x}, \end{aligned}$$

$$y''(0) = \frac{e^{\tan 0} (1 + \sin 0) + \cos 0 (1 + \sin^2 0)}{\cos^4 0} = 2.$$

b) $y = \arctan \sqrt{\frac{1+x}{1-x}},$

$$y' = \frac{1}{2\sqrt{1-x^2}},$$

$$\begin{aligned} y'' &= \left(\frac{1}{2\sqrt{1-x^2}} \right)' = \frac{1}{2} \left((1-x^2)^{-1/2} \right)' = \frac{1}{2} \left(-\frac{1}{2} \right) (1-x^2)^{-3/2} (-2x) \\ &= \frac{x}{2\sqrt{(1-x^2)^3}}, \quad y''(0) = 0. \end{aligned}$$

8. Odrediti $y''(x)$ i $y''(x_0)$ ako je funkcija $y(x)$ zadana implicitno:

a) $x^2 + 2xy + y^2 - 4x + 2y = 2, \quad x_0 = 1;$

b) $e^{xy} = x + y, \quad x_0 = 0;$

c) $\log y + \frac{x}{y} = 1, \quad x_0 = 0.$

Rešenje: a) Primetimo da su jednačinom

$$x^2 + 2xy + y^2 - 4x + 2y = 2$$

implicitno zadate dve funkcije $y = y_1(x)$ i $y = y_2(x)$. Primenom postupka opisanog u zadatku **3.** dobijamo njihov prvi izvod:

$$y' = \frac{2 - x - y}{1 + x + y}.$$

Diferenciranjem dobijene jednakosti nalazimo drugi izvod obeju funkcija u proizvoljnoj tački oblasti definisanosti:

$$\begin{aligned} y'' &= (y')' = \left(\frac{2 - x - y}{1 + x + y} \right)' \\ &= \frac{(2 - x - y)'(1 + x + y) - (2 - x - y)(1 + x + y)'}{(1 + x + y)^2} \\ &= \frac{(-1 - y')(1 + x + y) - (2 - x - y)(1 + y')}{(1 + x + y)^2} \\ &= \frac{-3(1 + y')}{(1 + x + y)^2}. \end{aligned}$$

Za $x = 1$ imamo

$$y''(1) = \frac{-3(1 + y'(1))}{(1 + 1 + y(1))^2}.$$

Za određivanje $y(1)$ zamenimo $x = 1$ u jednačini

$$x^2 + 2xy + y^2 - 4x + 2y = 2$$

i dobijamo

$$1 + 2y(1) + y(1)^2 - 4 + 2y(1) = 2,$$

tj.

$$y(1)^2 + 4y(1) - 5 = 0,$$

čija su rešenja $y_1(1) = 1$ i $y_2(1) = -5$. Sada je

$$y'_1(1) = \frac{2 - 1 - y_1(1)}{1 + 1 + y_1(1)} = 0, \quad y'_2(1) = \frac{2 - 1 - y_2(1)}{1 + 1 + y_2(1)} = \frac{6}{-3} = -2$$

$$y_1''(1) = \frac{-3(1 + y_1'(1))}{(1 + 1 + y_1(1))^2} = \frac{-3}{3^2} = -\frac{1}{3},$$

$$y_2''(1) = \frac{-3(1 + y_2'(1))}{(1 + 1 + y_2(1))^2} = \frac{3}{(-3)^2} = \frac{1}{3}.$$

b) Izvodi funkcije implicitno zadate sa $e^{xy} = x + y$ u proizvoljnoj tački su

$$y' = \frac{1 - ye^{xy}}{xe^{xy} - 1},$$

$$\begin{aligned} y'' &= (y')' = \left(\frac{1 - ye^{xy}}{xe^{xy} - 1} \right)' \\ &= \frac{(1 - ye^{xy})'(xe^{xy} - 1) - (1 - ye^{xy})(xe^{xy} - 1)'}{(xe^{xy} - 1)^2} \\ &= \frac{(-y'e^{xy} - ye^{xy}(y + xy'))(xe^{xy} - 1) - (1 - ye^{xy})(e^{xy} + xe^{xy}(y + xy'))}{(xe^{xy} - 1)^2} \\ &= -e^{xy} \frac{(y' + y(y + xy'))(xe^{xy} - 1) + (1 - ye^{xy})(1 + x(y + xy'))}{(xe^{xy} - 1)^2} \\ &= e^{xy} \frac{(1 - x(e^{xy} + x - y))y' - 1 + y(e^{xy} - x + y)}{(xe^{xy} - 1)^2}. \end{aligned}$$

Zamenom $x = 0$ u jednačini $e^{xy} = x + y$ dobijamo $y(0) = 1$, pa je

$$y'(0) = \frac{1 - 1 \cdot e^{0 \cdot 1}}{0 \cdot e^{0 \cdot 1} - 1} = 0,$$

$$y''(0) = e^{0 \cdot 1} \frac{(1 - 0 \cdot (e^{0 \cdot 1} + 0 - 1)) \cdot 0 - 1 + 1 \cdot (e^{0 \cdot 1} - 0 + 1)}{(0 \cdot e^{0 \cdot 1} - 1)^2} = 1.$$

c) Jednačinu možemo da transformišemo u oblik $y \log y + x = y$, a zatim diferenciranjem i rešavanjem dobijene jednačine po y' dobijamo prvi izvod funkcije u proizvoljnoj tački:

$$y' = -\frac{1}{\log y}.$$

Ponovnim diferenciranjem dobijamo i drugi izvod:

$$y'' = (y')' = - \left(\frac{1}{\log y} \right)' = \frac{1}{\log^2 y} \frac{y'}{y} = \frac{y'}{y \log^2 y}.$$

Vrednost funkcije u tački $x = 0$ je $y(0) = e$, a vrednosti izvoda su

$$y'(0) = -1, \quad y''(0) = -\frac{1}{e}.$$

Primetimo da se bez transformacije polazne jednačine dobijaju drugačiji oblici prvog i drugog izvoda funkcije:

$$y' = \frac{y}{x - y}, \quad y'' = \frac{xy' - y}{(x - y)^2}.$$

Oni su ekvivalentni onima koji su prethodno dobijeni, što se može pokazati korišćenjem polazne jednačine.

9. Odrediti $y''(x)$ i $y''(x_0)$ ako je funkcija $y(x)$ zadata parametarski:

$$\text{a)} \quad \begin{cases} x = e^{-2t}, \\ y = e^{2t}, \end{cases} \quad x_0 = e;$$

$$\text{b)} \quad \begin{cases} x = 2(t - \cos t), \\ y = 2(1 - \sin t), \end{cases} \quad x_0 = \pi.$$

Rešenje: a) Prvi izvod parametarski zadate funkcije u proizvoljnoj tački je

$$y'(x) = \frac{dy}{dx} = \frac{\frac{dy}{dt}}{\frac{dx}{dt}} = \frac{(e^{2t})'}{(e^{-2t})'} = \frac{2e^{2t}}{-2e^{-2t}} = -e^{4t}.$$

Drugi izvod određujemo na sledeći način:

$$y''(x) = \frac{d}{dx} \left(\frac{dy}{dx} \right) = \frac{d}{dx} (-e^{4t}).$$

Primenjujući pravila za izvod složene funkcije:

$$\frac{d}{dx} (-e^{4t}) = \frac{d}{dt} (-e^{4t}) \frac{dt}{dx} = -4e^{4t} \frac{dt}{dx}$$

i izvod inverzne funkcije:

$$\frac{dt}{dx} = \frac{1}{\frac{dx}{dt}} = \frac{1}{-2e^{-2t}},$$

dobijamo

$$y''(x) = -4e^{4t} \frac{1}{-2e^{-2t}} = 2e^{6t}.$$

Tačka čija je apscisa $x_0 = e$ dobija se za vrednost parametra $t_0 = -1/2$. Zato je

$$y''(e) = 2e^{-3} = \frac{2}{e^3}.$$

b) Slično kao u prethodnom zadatku određujemo:

$$y'(x) = \frac{dy}{dx} = \frac{\frac{dy}{dt}}{\frac{dx}{dt}} = \frac{(2(1 - \sin t))'}{(2(t - \cos t))'} = \frac{-2 \cos t}{2(1 + \sin t)} = -\frac{\cos t}{1 + \sin t},$$

$$\begin{aligned} y''(x) &= \frac{d}{dx} \left(\frac{dy}{dx} \right) = \frac{d}{dx} \left(-\frac{\cos t}{1 + \sin t} \right) = \frac{d}{dt} \left(-\frac{\cos t}{1 + \sin t} \right) \frac{dt}{dx} \\ &= \frac{1}{1 + \sin t} \frac{1}{\frac{dx}{dt}} = \frac{1}{1 + \sin t} \frac{1}{2(1 + \sin t)} = \frac{1}{2(1 + \sin t)^2}. \end{aligned}$$

Specijalno, $2(t - \cos t) = \pi$ se dobija za $t_0 = \pi/2$, pa je

$$y''(\pi) = \frac{1}{2(1 + \sin \pi/2)^2} = \frac{1}{8}.$$

10. Dokazati da je funkcija

$$y(x) = e^{\sqrt{x}} + e^{-\sqrt{x}}$$

rešenje diferencijalne jednačine

$$xy'' + \frac{1}{2}y' - \frac{1}{4}y = 0.$$

Rešenje: Izvodi zadate funkcije su

$$y' = \frac{e^{\sqrt{x}} - e^{-\sqrt{x}}}{2\sqrt{x}}, \quad y'' = \frac{e^{\sqrt{x}}(\sqrt{x} - 1) + e^{-\sqrt{x}}(\sqrt{x} + 1)}{4x\sqrt{x}}.$$

Zamenom u levoj strani jednačine dobija se

$$\begin{aligned} xy'' + \frac{1}{2}y' - \frac{1}{4}y &= \frac{e^{\sqrt{x}}(\sqrt{x} - 1) + e^{-\sqrt{x}}(\sqrt{x} + 1)}{4\sqrt{x}} + \frac{e^{\sqrt{x}} - e^{-\sqrt{x}}}{4\sqrt{x}} - \frac{e^{\sqrt{x}} + e^{-\sqrt{x}}}{4} \\ &= \frac{e^{\sqrt{x}}(\sqrt{x} - 1 + 1) + e^{-\sqrt{x}}(\sqrt{x} + 1 - 1)}{4\sqrt{x}} - \frac{e^{\sqrt{x}} + e^{-\sqrt{x}}}{4} = 0. \end{aligned}$$

11. Dokazati da funkcija

$$f(x) = \log \frac{e^{2x} - 1}{e^{2x} + 1}$$

zadovoljava diferencijalnu jednačinu

$$2(e^{4x} + 1)f'(x) + (e^{4x} - 1)f''(x) = 0.$$

Rešenje: Kako je

$$f'(x) = \frac{4e^{2x}}{e^{4x} - 1}, \quad f''(x) = -\frac{8e^{2x}(e^{4x} + 1)}{(e^{4x} - 1)^2},$$

imamo

$$\begin{aligned} &2(e^{4x} + 1)f'(x) + (e^{4x} - 1)f''(x) \\ &= 2(e^{4x} + 1)\frac{4e^{2x}}{e^{4x} - 1} - (e^{4x} - 1)\frac{8e^{2x}(e^{4x} + 1)}{(e^{4x} - 1)^2} = 0. \end{aligned}$$

12. Odrediti $y^{(n)}(x)$ ($n \in \mathbb{N}$) ako je:

a) $y = \sin(ax + b);$ **b)** $y = \cos(ax + b);$

c) $y = e^{ax+b};$ **d)** $y = \log(ax + b).$

Rešenje: **a)** Imajući u vidu da je prvih nekoliko izvoda funkcije jednako:

$$\begin{aligned} y' &= (\sin(ax + b))' = a \cos(ax + b) = a \sin\left(ax + b + \frac{\pi}{2}\right), \\ y'' &= \left(a \sin\left(ax + b + \frac{\pi}{2}\right)\right)' = a^2 \cos\left(ax + b + \frac{\pi}{2}\right) = a^2 \sin\left(ax + b + 2 \cdot \frac{\pi}{2}\right), \\ y''' &= \left(a^2 \sin\left(ax + b + 2 \cdot \frac{\pi}{2}\right)\right)' = a^3 \cos\left(ax + b + 2 \cdot \frac{\pi}{2}\right) = a^3 \sin\left(ax + b + 3 \cdot \frac{\pi}{2}\right), \\ y^{(4)} &= \left(a^3 \sin\left(ax + b + 3 \cdot \frac{\pi}{2}\right)\right)' = a^4 \cos\left(ax + b + 3 \cdot \frac{\pi}{2}\right) = a^4 \sin\left(ax + b + 4 \cdot \frac{\pi}{2}\right), \end{aligned}$$

možemo da pretpostavimo da je izvod reda n ($n \in \mathbb{N}$) oblika

$$y^{(n)} = a^n \sin \left(ax + b + \frac{n\pi}{2} \right).$$

Dokaz izvodimo matematičkom indukcijom. Za $n = 1$ tvrđenje važi. Pretpostavimo da važi za neki prirodni broj k , tj. da je

$$y^{(k)} = a^k \sin \left(ax + b + \frac{k\pi}{2} \right).$$

Tada je

$$\begin{aligned} y^{(k+1)} &= \left(y^{(k)} \right)' = \left(a^k \sin \left(ax + b + \frac{k\pi}{2} \right) \right)' = a^{k+1} \cos \left(ax + b + \frac{k\pi}{2} \right) \\ &= a^{k+1} \sin \left(ax + b + \frac{k\pi}{2} + \frac{\pi}{2} \right) = a^{k+1} \sin \left(ax + b + \frac{(k+1)\pi}{2} \right), \end{aligned}$$

što znači da važi i za prirodan broj $k+1$. Prema tome, tvrđenje važi za svaki prirodan broj n , tj.

$$y^{(n)} = (\sin(ax + b))^{(n)} = a^n \sin \left(ax + b + \frac{n\pi}{2} \right).$$

b) Na isti način dobijamo

$$(\cos(ax + b))^{(n)} = a^n \cos \left(ax + b + \frac{n\pi}{2} \right) \quad (n \in \mathbb{N}).$$

c) Kako za funkciju $y = e^{ax+b}$ važi:

$$y' = ae^{ax+b}, \quad y'' = a^2e^{ax+b}, \quad y''' = a^3e^{ax+b}, \dots$$

pretpostavljamo da je

$$y^{(n)} = \left(e^{ax+b} \right)^{(n)} = a^n e^{ax+b} \quad (n \in \mathbb{N}).$$

Tvrđenje se dokazuje matematičkom indukcijom na prethodno opisan način.

d) Za funkciju $y = \log(ax + b)$ imamo:

$$y' = \frac{a}{ax+b}, \quad y'' = -\frac{a^2}{(ax+b)^2}, \quad y''' = \frac{2a^3}{(ax+b)^3}, \quad y^{(4)} = -\frac{3 \cdot 2a^4}{(ax+b)^4}.$$

S obzirom na prva četiri izvoda pretpostavljamo da je

$$y^{(n)} = (-1)^{n-1} \frac{a^n (n-1)!}{(ax+b)^n}$$

i dokazujemo matematičkom indukcijom. Za $n = 1$ tvrđenje važi. Iz indukcijske pretpostavke da tvrđenje važi za $n = k$, tj.

$$y^{(k)} = (-1)^{k-1} \frac{a^k (k-1)!}{(ax+b)^k},$$

sledi

$$\begin{aligned} y^{(k+1)} &= \left(y^{(k)}\right)' = \left((-1)^{k-1} \frac{a^k (k-1)!}{(ax+b)^k}\right)' = (-1)^{k-1} a^k (k-1)! \left((ax+b)^{-k}\right)' \\ &= (-1)^{k-1} a^k (k-1)! \left(-ka(ax+b)^{-k-1}\right) = (-1)^k \frac{a^{k+1} k!}{(ax+b)^{k+1}}, \end{aligned}$$

što znači da važi i za $n = k + 1$. Prema tome, važi

$$y^{(n)} = (\log(ax+b))^{(n)} = (-1)^{n-1} \frac{a^n (n-1)!}{(ax+b)^n} \quad (n \in \mathbb{N}).$$

13. Ako je $n \in \mathbb{N}$, odrediti:

$$\text{a) } \left(\frac{1}{2x-3}\right)^{(n)}; \quad \text{b) } \left(\frac{2x+3}{2x-3}\right)^{(n)}; \quad \text{c) } \left(\frac{1}{4x^2-9}\right)^{(n)}.$$

Rešenje: a) Na način opisan u zadatku **12.** d) dokazujemo da je

$$\left(\frac{1}{2x-3}\right)^{(n)} = \frac{(-1)^n 2^n n!}{(2x-3)^{n+1}}.$$

b) Kako je

$$\frac{2x+3}{2x-3} = 1 + \frac{6}{2x-3},$$

važi

$$\left(\frac{2x+3}{2x-3}\right)^{(n)} = \left(1 + \frac{6}{2x-3}\right)^{(n)} = 6 \left(\frac{1}{2x-3}\right)^{(n)} = \frac{(-1)^n 6 \cdot 2^n n!}{(2x-3)^{n+1}}.$$

c) Transformišemo datu racionalnu funkciju na sledeći način:

$$\frac{1}{4x^2 - 9} = \frac{1}{(2x + 3)(2x - 3)} = \frac{1}{6} \left(\frac{1}{2x - 3} - \frac{1}{2x + 3} \right),$$

odakle dobijamo

$$\begin{aligned} \left(\frac{1}{4x^2 - 9} \right)^{(n)} &= \frac{1}{6} \left(\frac{1}{2x - 3} - \frac{1}{2x + 3} \right)^{(n)} = \frac{1}{6} \left(\left(\frac{1}{2x - 3} \right)^{(n)} - \left(\frac{1}{2x + 3} \right)^{(n)} \right) \\ &= \frac{1}{6} \left(\frac{(-1)^n 2^n n!}{(2x - 3)^{n+1}} - \frac{(-1)^n 2^n n!}{(2x + 3)^{n+1}} \right) \\ &= \frac{(-1)^n 2^n n!}{6} \left(\frac{1}{(2x - 3)^{n+1}} - \frac{1}{(2x + 3)^{n+1}} \right). \end{aligned}$$

14. Odrediti

$$\left(\frac{1}{\sqrt{1-x}} \right)^{(n)} \quad (n \in \mathbb{N}),$$

a zatim, koristeći dobijeni rezultat, odrediti i

$$\left(\frac{1+x+x^2}{\sqrt{1-x}} \right)^{(n)} \quad (n \in \mathbb{N}).$$

Rešenje: Neka je $f(x) = \frac{1}{\sqrt{1-x}}$. Tada je:

$$\begin{aligned} f'(x) &= \left((1-x)^{-1/2} \right)' = \frac{1}{2} (1-x)^{-3/2}, \\ f''(x) &= \frac{1}{2} \left((1-x)^{-3/2} \right)' = \frac{1}{2} \frac{3}{2} (1-x)^{-5/2}, \\ f'''(x) &= \frac{1}{2} \frac{3}{2} \left((1-x)^{-5/2} \right)' = \frac{1}{2} \frac{3}{2} \frac{5}{2} (1-x)^{-7/2}. \end{aligned}$$

Uočavanjem pravilnosti pretpostavljamo da za proizvoljno $n \in \mathbb{N}$ važi

$$f^{(n)}(x) = \frac{(2n-1)(2n-3) \cdots 3 \cdot 1}{2^n} (1-x)^{-(2n+1)/2} = \frac{(2n-1)!!}{2^n \sqrt{(1-x)^{2n+1}}}.$$

Dokaz matematičkom indukcijom opisan u zadatku 12. biće izostavljen.

Za određivanje $\left(\frac{1+x+x^2}{\sqrt{1-x}}\right)^{(n)}$ primenjujemo Lajbnicovu formulu

$$(f(x)g(x))^{(n)} = \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} f^{(n-k)}(x) g^{(k)}(x),$$

pri čemu je $g(x) = 1 + x + x^2$. Kako je

$$g'(x) = 1 + 2x, \quad g''(x) = 2, \quad g^{(k)}(x) = 0, \quad k = 3, 4, \dots$$

u navedenoj sumi su svi sabirci za $k = 3, 4, \dots, n$ jednaki nuli. Zato je

$$\begin{aligned} (f(x)g(x))^{(n)} &= \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} f^{(n-k)}(x) g^{(k)}(x) \\ &= \binom{n}{0} f^{(n)}(x) g(x) + \binom{n}{1} f^{(n-1)}(x) g'(x) + \binom{n}{2} f^{(n-2)}(x) g''(x) \\ &= \frac{(2n-1)!!}{2^n \sqrt{(1-x)^{2n+1}}} (1+x+x^2) + n \frac{(2n-3)!!}{2^{n-1} \sqrt{(1-x)^{2n-1}}} (1+2x) \\ &\quad + n(n-1) \frac{(2n-5)!!}{2^{n-2} \sqrt{(1-x)^{2n-3}}}. \end{aligned}$$

Sređivanjem poslednjeg izraza dobijamo

$$\left(\frac{1+x+x^2}{\sqrt{1-x}}\right)^{(n)} = \frac{3(2n-5)!!}{2^n \sqrt{(1-x)^{2n+1}}} ((1-6n+4n^2) - (2n-1)x + x^2).$$

15. Za $n \in \mathbb{N}$ odrediti

$$\mathbf{a)} \quad (e^{3x+2})^{(n)}; \quad \mathbf{b)} \quad ((3x^2+2x+1)e^{3x+2})^{(n)}.$$

Rešenje: a) Izvod reda n funkcije $f(x) = e^{3x+2}$ je (videti zadatak **12. c)**)

$$f^{(n)}(x) = (e^{3x+2})^{(n)} = 3^n e^{3x+2}.$$

b) Izvod $((3x^2+2x+1)e^{3x+2})^{(n)}$ određujemo primenom Lajbnicove formule za izvod proizvoda funkcija

$$f(x) = e^{3x+2} \quad \text{i} \quad g(x) = 3x^2 + 2x + 1.$$

Izvodi ovih funkcija su

$$\begin{aligned} f^{(k)}(x) &= 3^k e^{3x+2}, \quad k = 0, 1, 2, \dots, \\ g^{(0)}(x) &= 3x^2 + 2x + 1, \quad g'(x) = 6x + 2, \quad g''(x) = 6, \\ g^{(k)}(x) &= 0, \quad k = 3, 4, \dots, \end{aligned}$$

pa važi:

$$\begin{aligned} ((3x^2 + 2x + 1)e^{3x+2})^{(n)} &= (f(x)g(x))^{(n)} = \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} f^{(n-k)}(x)g^{(k)}(x) \\ &= \binom{n}{0} f^{(n)}(x)g^{(0)}(x) + \binom{n}{1} f^{(n-1)}(x)g'(x) + \binom{n}{2} f^{(n-2)}(x)g''(x) \\ &= \binom{n}{0} 3^n e^{3x+2}(3x^2 + 2x + 1) + \binom{n}{1} 3^{n-1} e^{3x+2}(6x + 2) + \binom{n}{2} 3^{n-2} e^{3x+2}6 \\ &= 3^{n-1} e^{3x+2} (3(3x^2 + 2x + 1) + 2n(3x + 1) + n(n-1)) \\ &= 3^{n-1} e^{3x+2} (9x^2 + 6(n+1)x + n^2 + n + 3). \end{aligned}$$

16. Odrediti $(2^{3x}3^{2x})^{(n)}$ ($n \in \mathbb{N}$).

Rešenje: Matematičkom indukcijom se može dokazati da za proizvoljno $n \in \mathbb{N}$ važi:

$$(2^{3x})^{(n)} = (3 \log 2)^n 2^{3x}, \quad (3^{2x})^{(n)} = (2 \log 3)^n 3^{2x}.$$

Primenom Lajbnicove formule dobijamo:

$$\begin{aligned} (2^{3x}3^{2x})^{(n)} &= \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} (2^{3x})^{(k)} (3^{2x})^{(n-k)} \\ &= \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} ((3 \log 2)^k 2^{3x}) ((2 \log 3)^{n-k} 3^{2x}) \\ &= (2 \log 3)^n 2^{3x} 3^{2x} \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} \left(\frac{3 \log 2}{2 \log 3} \right)^k \\ &= (2 \log 3)^n 2^{3x} 3^{2x} \left(1 + \frac{3 \log 2}{2 \log 3} \right)^n \\ &= (2 \log 3)^n 2^{3x} 3^{2x} \frac{(2 \log 3 + 3 \log 2)^n}{(2 \log 3)^n} \\ &= 2^{3x} 3^{2x} \log^n 72. \end{aligned}$$

Do istog rezultata se može doći i bez korišćenja Lajbnicove formule na sledeći način:

$$(2^{3x}3^{2x})^{(n)} = ((2^3 \cdot 3^2)^x)^{(n)} = (72^x)^{(n)} = 72^x \log 72 = 2^{3x}3^{2x} \log^n 72.$$

17. Dokazati da funkcija

$$f(x) = \arctan \sqrt{\frac{1+x}{1-x}}$$

zadovoljava diferencijalnu jednačinu

$$(1-x^2)f''(x) - xf'(x) = 0$$

i odrediti $f'(0)$ i $f''(0)$. Da li se može odrediti $f^{(n)}(0)$ za proizvoljno $n \in \mathbb{N}$?

Rešenje: Izvodi date funkcije su

$$f'(x) = \frac{1}{2\sqrt{1-x^2}}, \quad f''(x) = \frac{x}{2(1-x^2)\sqrt{1-x^2}},$$

pa je zaista

$$(1-x^2)f''(x) - xf'(x) = (1-x^2) \frac{x}{2(1-x^2)\sqrt{1-x^2}} - x \frac{1}{2\sqrt{1-x^2}} = 0.$$

Da bismo odredili $f^{(n)}(0)$ za proizvoljno $n \in \mathbb{N}$, potražimo n ti izvod izraza na levoj i desnoj strani jednakosti primenom Lajbnicove formule:

$$\begin{aligned} (1-x^2)f''(x) &= xf'(x), \\ ((1-x^2)f''(x))^{(n)} &= (xf'(x))^{(n)}, \\ \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} (1-x^2)^{(k)} (f''(x))^{(n-k)} &= \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} (x)^{(k)} (f'(x))^{(n-k)}. \end{aligned}$$

Kako je $(f''(x))^{(n-k)} = f^{(n-k+2)}(x)$, $(f'(x))^{(n-k)} = f^{(n-k+1)}(x)$,

$$(1-x^2)' = -2x, \quad (1-x^2)'' = -2, \quad (1-x^2)^{(k)} = 0, \quad k = 3, 4, \dots$$

i

$$(x)' = 1, \quad (x)^{(k)} = 0, \quad k = 2, 3, \dots,$$

imamo:

$$\begin{aligned} \binom{n}{0}(1-x^2)f^{(n+2)}(x) + \binom{n}{1}(-2x)f^{(n+1)}(x) + \binom{n}{2}(-2)f^{(n)}(x) \\ = \binom{n}{0}xf^{(n+1)}(x) + \binom{n}{1}f^{(n)}(x), \end{aligned}$$

tj.

$$(1-x^2)f^{(n+2)}(x) - 2nxf^{(n+1)}(x) - n(n-1)f^{(n)}(x) = xf^{(n+1)}(x) + nf^{(n)}(x).$$

Za $x = 0$ jednakost postaje

$$f^{(n+2)}(0) = n^2 f^{(n)}(0), \quad n \in \mathbb{N}.$$

Imajući u vidu da je $f'(0) = 1/2$ i $f''(0) = 0$, važi sledeće:

$$\begin{aligned} f'''(0) = \frac{1}{2}, \quad f^{(4)}(0) = 0, \quad f^{(5)}(0) = 3^2 \cdot \frac{1}{2}, \\ f^{(6)}(0) = 0, \quad f^{(7)}(0) = 5^2 \cdot 3^2 \cdot \frac{1}{2}, \quad f^{(8)}(0) = 0. \end{aligned}$$

Pretpostavku da je za proizvoljno $k \in \mathbb{N}$

$$f^{(2k+1)}(0) = ((2k-1)!!)^2 \frac{1}{2}, \quad f^{(2k)}(0) = 0.$$

treba dokazati matematičkom indukcijom, što prepuštamo čitaocu.